

Πρωτότυπο έργο τέχνης: Glaucia Nagem – «Falatório 2» / Σχεδιασμός αφίσας και καλλιτεχνική επιμέλεια: Maurício Simões

XII ΔΙΕΘΝΗΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΤΩΝ ΦΟΡΟΥΜ -ΣΧΟΛΗΣ ΨΥΧΑΝΑΛΥΣΗΣ ΤΟΥ ΛΑΚΑΝΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

Σάο Πάολο 23 -26 Ιουλίου 2026

Η ηθική της ψυχανάλυσης και οι άλλες

Πρελούδιο 4

Ένα ηθικό υπόλοιπο της ανάλυσης

Ο Λακάν υπογράμμισε με έμφαση δύο θεμελιώδεις και συμπληρωματικές όψεις ως προς την ηθική. Στη δεκαετία του '60, η ηθική της επιθυμίας¹, όπως την επεξεργάζεται μέσα από την *Αντιγόνη* του Σοφοκλή, του επέτρεψε να εντοπίσει τη συγκεκριμένη στιγμή που η επιθυμία γίνεται ορατή— ίμερος έναργής² —, της

1 Σημ. Μετ. Αναφορά σε: Jacques Lacan, Le Séminaire, Livre VII, L'éthique de la psychanalyse (1959–1960), Paris, Éditions du Seuil, 1986

2 Σημ. Μετ. «Νικά δ'έναργής βλεφάρων ίμερος ευλέκτρου νύμφας». «Αυτός που θριαμβεύει εδώ είναι ο εκτυφλωτικός ίμερος, η σφοδρή επιθυμία των ματιών για την καλοκρέβατη υποσχόμενη νύφη». Ίμερος είναι η λάμψη της επιθυμίας, "νικήτρια", αποφασισμένη επιθυμία που καθιστά την Αντιγόνη την επιθυμητή επιθυμούσα.

Ίμερος είναι το λουλούδι της επιθυμίας που ανθίζει μέσα στο πεδίο της ενόρμησης ανάμεσα στους δύο θανάτους» απόσπασμα από το Πρελούδιο 11 του Αντόνιο Κινέ,

οποίας η λάμψη εγκαινιάσε έναν τρόπο να σκεφτόμαστε την επιθυμία πέραν της διαλεκτικής των ανταλλαγών, της ηθικολογίας και του Αγαθού. Το γεγονός αυτό υποχρεώνει να χαμηλώσουμε το βλέμμα³, μπροστά σε ένα πραγματικό που μας επερωτά: ενεργούμε σύμφωνα με την επιθυμία που μας διέπει; Τι προσανατολίζει την πράξη μας; Η άρθρωση ενός ερωτήματος δε συνεπάγεται την απάντηση. Το ερώτημα μπορεί να αποκτήσει μια καθολική απήχηση, όπως και στην ελληνική τραγωδία, ακόμα κι αν η απάντηση παράγεται με τρόπο μοναδικό, πάντοτε εγγεγραμμένη ιστορικά και τοποθετημένη στο γίνεσθαι του αναλυόμενου.

Μία άλλη όψη που έχει υπογραμμίσει ο Λακάν είναι η ηθική του εὖ-λέγειν (*bien-dire*), εξίσου προσανατολισμένη προς το πραγματικό. Αυτή επικαλείται την ευθύνη του αναλυόμενου απέναντι στην ενσαρκωμένη παρουσία του πραγματικού, το οποίο υφίσταται στην απαρχή του λόγου και του κοινωνικού δεσμού. Το λέγειν, ως μια απρόσμενη ανάβλυση τοποθετείται εκτός της αλυσίδας νοημάτων, αγγίζει το σωματικό πραγματικό, ενεργεί ως όριο και δημιουργεί ένα χείλος - μία αιγιαλίδα (*littoral*)⁴, εκεί όπου δεν υπήρχε παρά μόνο αδιαφάνεια ή υπόλειμμα μη επεξεργάσιμο. Η πράξη του λέγειν, ενέχει έναν δημιουργικό χαρακτήρα, εκούσιο και επιτελεστικό, που θεμελιώνει μια νέα πραγματικότητα, στο μέτρο που εγκυθαιδρύει κάποια κριτήρια αναγνωσιμότητας για αυτήν [την πράξη του λέγειν].

Αυτά τα στοιχεία μας επιτρέπουν να συλλάβουμε την ηθική του λακανικού πεδίου ως προσανατολισμένη προς το πραγματικό, σε άμεση συνέχεια με τη συστροφή που εισήγαγε για πρώτη φορά ο Φρόιντ. Το φροϋδικό πραγματικό αναγνωρίζεται στην ενεργειακή του διάσταση, μέσα στην ξεχειλίζουσα αδιαφάνεια της ενορμητικής ώθησης, καθώς και στην απαίτηση ικανοποίησης που επιμένει πέρα από κάθε αναπαραστατική οργάνωση και κάθε συναισθηματική αντιμετώπιση. Εκεί εδρεύει τόσο η δύναμη που οργανώνει τις δυναμικές συγκρούσεις και, ταυτόχρονα, το σημείο στήριξης από το οποίο συγκροτείται η αναλύουσα ευθύνη.

Η αντιπαράθεση με αυτό το ενορμητικό πραγματικό επικαλείται μια μοναδική ευθύνη. Η ανάλυση εισάγει το υποκείμενο σε μια ζώνη όπου το αίτιο το εγκυθαλεί, στο ίδιο παράλιο όριο (*littoral*)⁵ όπου αναδύεται η ψυχική πραγματικότητα. Η φαντασίωση παρεμβαίνει ως μια διάταξη που υπόσχεται τη σταθεροποίηση, συμπυκνώνει τα νοήματα, καθορίζει τις θέσεις και καλύπτει τις αδιαφάνειες και τα αναφομοίωτα υπολείμματα. Απέναντι σε αυτές τις ενέργειες (*opérations*), η αναλύουσα ευθύνη συνίσταται στο να αποσυναρμολογεί την αποτελεσματικότητα της φαντασίωσης, μια κρίσιμη στιγμή της αναλυτικής εργασίας,

KALÍMEROS PARA 2014!, για τη Διεθνή Συνάντηση του 2014 στο Παρίσι με θέμα: Τα παράδοξα της επιθυμίας. Διαθέσιμο εδώ:

https://www.champlacanien.net/public/docu/3/rdv2014_Preludes.pdf

3 Σημ. Επιμ. Πρόκειται για ένα πραγματικό που δεν μπορούμε να αντικρίσουμε, για αυτό χαμηλώνουμε το βλέμμα, μη μπορώντας να το κοιτάξουμε ευθέως, κατά μούτρα.

4 Σημ. Μετ. *littoral* όρο τον οποίο ο Λακάν εισάγει στο σεμινάριο του XVIII D'un discours qui ne serait pas du semblant, Ed. Seuil, σελ.117, μάθημα της 12ης Μαΐου 1971. *Littoral* σημαίνει στα γαλλικά, το παράλιο όριο, το ακρογιάλι που διαμορφώνεται από το κύμα, η αιγιαλίδα. Ο Λακάν επεξεργάζεται τον όρο *littoral*, σε συνάφεια με το γράμμα *lettre*, ως προς το πραγματικό.

5 βλ. προηγούμενη σημείωση

κατά την οποία το πένθος για τις νευρωτικές βεβαιότητες προσκαλεί στην επινόηση νέων τρόπων επεξεργασίας της ενορμητικής ώθησης που επιμένει και ζητάει μια διεργασία.

Αυτή η επινόηση είναι αποφασιστική για όσους έχουν πάψει να είναι συνδρομητές της φαντασίωσης. Σε αυτό το σημείο είναι απαραίτητο όχι μόνο να ανοιχτούν νέες διαδρομές για την απόλαυση, αλλά και να ασκηθεί ένας τρόπος διαφορετικής ανάγνωσης. Μια ανάγνωση εαυτού ανανεωμένη επιτρέπει μια αναγνωσιμότητα εαυτού πρωτόγνωρη, που ανοίγει μονοπάτια για τα συναισθήματα και αναδιοργανώνει την ανάγνωση που το υποκείμενο παράγει για τον κοινωνικό δεσμό.

Σ' αυτή την προοπτική, η χαρά - ένα συναισθημα (affect) συχνά απονεκρωμένο μέσα από την επανάληψη, τον χαρακτήρα ή το άγχος - μεταμορφώνεται σε «εκείνη την κατάσταση στην οποία είναι αδύνατον να αποφανθεί κανείς εάν γιορτάζει μια επανέκρηξη ή μνημονεύει μια απώλεια» (Pellion, 2019)⁶. Το να αποχωριστεί κανείς το πεπρωμένο του προσφέρει μια ελευθερία περήφανη για την ταπεινότητά της, η οποία απολαμβάνει από το εφήμερο ως ρεβάνς, μετά από την εγκατάλειψη της καθήλωσης. Αυτή η χαρά αγκαλιάζει το τυχαίο της ενδεχομενικότητας με δίψα για κάτι καινοτόμο. Αυτή η χαρά δεν περιορίζεται στον ενθουσιασμό που μπορεί να συνοδεύει το τέλος μιας ανάλυσης· είναι επίσης, όπως το προτείνει η Ντομινίκ Φίνγκερμαν ένας τρόπος για να επιβεβαιωθεί ότι «Υπάρχει απ'τη χαρά (*Y a d'la joie*), όπως θα λέγαμε *Υπάρχ'Ένα* (*Y a d'Un*)».

Το να ειπωθεί ότι υπάρχει απ' τη χαρά όπως το προτείνει η Ντομινίκ Φίνγκερμαν ⁷ – *Υπάρχει απ'τη χαρά* όπως θα λέγαμε *Υπάρχ'Ένα* (*Y a d'la joie, comme on dirait Y a d'Un*) – επιτρέπει να τοποθετήσουμε τη χαρά μέσα στη λογική του *Υπάρχ'Ένα* (*Yad'un*). Δεν πρόκειται για μια ψυχολογική κατάσταση ούτε εκφράζει μια εσωτερική αρμονία· αναδύεται ως ένα συμβάν – επίπτωση του λέγειν. Όπως ο Λακάν προτείνει το *υπάρχ'Ένα* (*il y a de l'Un*) ως ενδεχομενική ανάδυση που δεν υφίσταται παρά μόνο στην πράξη του λέγειν⁸ – το Ένα επέρχεται, το Ένα δεν είναι – η χαρά αναδύεται όταν αυτό το λέγειν παράγει ένα σημάδι που έχει επίπτωση στη συναισθηματική ζωή. Η χαρά εμφανίζεται τότε ως αισθητός συσχετισμός της στιγμής κατά την οποία το πραγματικό παραμένει περιγεγραμμένο και αυτή η ενέργεια (opération) μετατρέπει τον τρόπο με τον οποίο είναι κανείς συναισθηματικά επηρεασμένος. Ένα επιτυχημένο λέγειν συγκροτεί ταυτόχρονα μια πράξη αισθητική και μια πράξη πολιτική, στο μέτρο που μεταμορφώνει την ύπαρξη και το γίνεσθαι αυτής.

6 Pellion, F. (2019). Note à la joie. [Σημείωμα για τη χαρά] Pretexte X Rencontre International IF-EPFCL. Cité dans Wunsch 19, p. 9.

Σημ. Μετ. Ο Pellion αναφέρεται εδώ στη χαρά ως μια κατάσταση γιορτής ή και μνημόνευσης της απώλειας, από την οποία η απόλαυση που υπερ-σηματοδοτεί το αντικείμενο, κληρονομεί την αμφισημία της. Το κείμενο αποτελεί πρελούδιο για την Ημερίδα Σχολής στη Διεθνή Συνάντηση του 2018 στη Βαρκελώνη, με τίτλο "L'école et les discours", και βρίσκεται διαθέσιμο εδώ: <https://www.tuexsavoir.fr/wp-content/uploads/2018/07/Mensual125.pdf>

7 Touchon Fingermann, D. 13 Septembre 2018. De l'impasse d'un discours au Dire Autre: un saut. Y a d'la joie. Wunsch 19, (2019) p. 41-44.

8 Σημ. Επιμ. Στα ισπανικά η φράση έχει ως εξής: " el acto de decirlo". Το απαρέμφατο decirlo, μπορεί να ακουστεί ακόμα ως "decir-lo", αποδίδοντας τη φράση ως "η πράξη του να ειπωθεί το Ένα".

Αυτό το *υπάρχει χαρά* κρατά μια δομική συγγένεια με το *υπάρχει Ένα*. Αμφότερα εξαρτώνται από την πράξη του λέγειν, αμφότερα παράγονται τη στιγμή που η γλώσσα ψηλαφά το πραγματικό και αφήνει ένα ίχνος. Υπό αυτή την έννοια, η χαρά -μακράν του να αλλοτριώνει την υποκειμενικότητα – είναι μια ένδειξη μιας μεταβολής (variation) μέσα στην οικονομία της ενόρμησης: μια ανακατανομή της απόλαυσης που καθιστά κατοικήσιμο ένα πεδίο το οποίο μέχρι πρότινος κυριαρχούνταν από τον καταναγκασμό ή την αδιαφάνεια. Νοούμενη ως συμβάν, η χαρά είναι ένα συναίσθημα (affect) που αναβλύζει όταν ένα υποκείμενο στεγάζει ένα λέγειν στην ίδια του την αναλυτική εμπειρία. Το συναίσθημα αυτό δεν παράγεται άραγε, στη ζώνη όπου το πραγματικό, περιγεγραμμένο από το λέγειν, παύει να εμφανίζεται ως μια τυφλή έκρηξη και αρχίζει να λειτουργεί εντός του πεδίου της απόλαυσης;

Προτείνω να διερευνήσουμε αυτή την εγγύτητα ανάμεσα στο *Υπάρχ'Ένα* (*Y a d'l'Un*) στο λέγειν και στο *Υπάρχει απ'τη χαρά* (*Y a d'la joie*) στο σώμα. Όταν η χαρά εκρήγνυται ως ένα νέο χρώμα στην παλέτα της λίμπιντο, ζωγραφίζει τον κόσμο και το σώμα με έναν άλλο τρόπο. Αυτό το συναίσθημα, που συνυφάνεται με την πράξη του λέγειν, δεν συνιστά άραγε ένα ηθικό υπόλοιπο της αναλυτικής διαδικασίας;

Αλεχάνδρο Ροστανιότο

Κόρδοβα, 11 Δεκεμβρίου 2025

Μετάφραση στα ελληνικά: Μαργαρίτα Νικολαΐδου & Αλέξανδρος Τζήμας

Επιμέλεια από τα ισπανικά: Μαντελίν Ρονίς